

Da Kræmer kom til Tromsø

Fra elvefiske i Tyskland til skreifiske på yttersida

Av

Per Ivar Larsen Sugar

perivar@web.de

Innhold

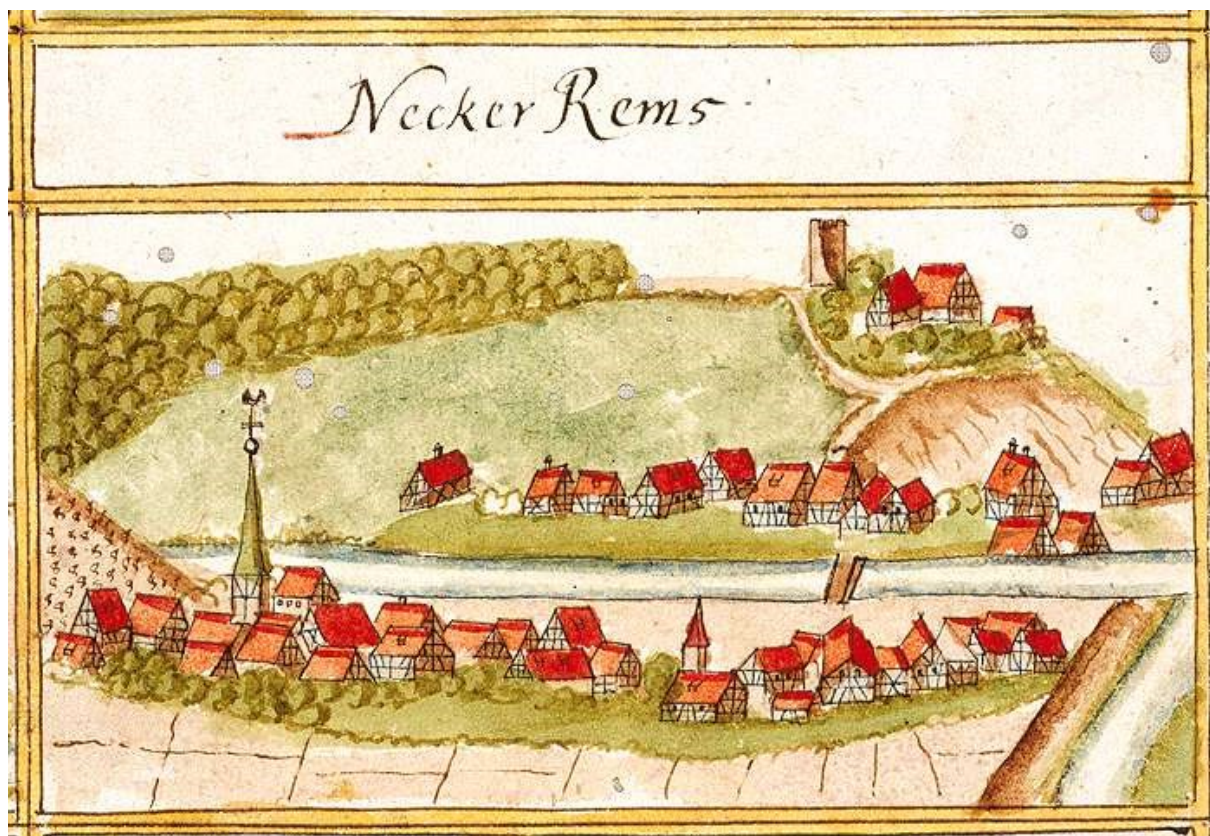
Innhold	1
Kræmer-familiens opphav i Neckarrens (1498–1770).....	2
Georg Friedrich Kræmer (1723–1798)	6
Johannes Kræmer (1750–1808)	6
En medisinsk avhandling fra år 1780 av Dr. Johannes Kræmer	10
Cæsar Læsar Kræmer (1783–1829)	13
Johannes Kræmer (1815–1858)	15
Morten Marthin Kræmer (1840–1916)	19
Hagbart Kræmer (1883–1953)	19
Kilder.....	21

Kræmer-familiens opphav i Neckarrems (1498–1770)

Den første Kræmer vi kjenner, finner vi i byen Neckarrems i Tyskland i 1498. I et dokument med skattelister fra dette året finnes en Jörig Kremmern som åkereier.

Neckarrems er i dag en bydel i byen Remseck am Neckar. Byen ligger ved eleven Neckar, ved utløpet til sideelven Rems, og er en forstad til Stuttgart og Ludwigsburg. Byen ligger i kulturområdet som kalles Schwaben.

I Schwaben snakkes en distinkt dialekt, og innbyggerne har ord på seg for å være sparsommelige, arbeidsomme og lojale. Området har fruktbar jord med betydelig skogbruk og husdyrhold. I dag er området preget av driftig industri, og økonomisk er regionen blant de sterkeste i hele Tyskland. Bortsett fra bakeri, et lite destilleri, lokale kneiper og andre mindre servicebedrifter, er det i dag lite aktivitet i byen. Imidlertid er området rundt et industrisentrum, hvor bedrifter som Bosch, Mercedes-Benz, Daimler, Porsche, AMG, Stihl, Kärcher har sine hovedkvarter. Distriktet myldrer også av mindre underleverandører.

Neckarrems i år 1686. Over byen troner slottet hvor føydalherren i sin tid bodde. Slottet er i dag eid av Stihl-familien. Kilde: Landesarchiv Baden-Württemberg.

Stedet har vært befolket i mange tusen år, og byen feiret 750-års jubileum i 2018. Det finnes spor fra steinalder, og seinere keltisk, romersk og alamansk bosetning i området. I tidligere tider var elvene en viktig transportvei her i innlandet, og møtet mellom de to elvene gjorde stedet til et trafikknutepunkt som lade-, vade- og fergested. I det 18. århundre ble residens- og garnisonsbyen Ludwigsburg reist, og den viktigste veien sørover fra byen gikk gjennom

Neckarrems. I 1735 ble den første broen over Neckar bygget i byen. Nærheten til Stuttgart var også viktig.

Siden byen er et knutepunkt, var den også utsatt ved krig og uroligheter. Byen ble gjentatte ganger kontrollert av forskjellige armeer som trakk gjennom området. Under trettiårskrigen (1618–1648) ble området rasert og deler av befolkningen massakrert. I 1639 bodde det kun 90 mennesker i byen. Av 136 bygninger stod 73 igjen i 1648. Siste krigshandling i byen skjedde i 1945, da broen over Neckar ble sprengt.

Den viktigste næringsveien har alltid vært landbruk, med dyrking av korn, vindruer, frukt og grønnsaker, med tilhørende servicefunksjoner, som møller, smed ol. I tillegg kom fiskeri. Elvene var rik på fisk, og fiskeri var en viktig næringsvei. Det foregikk et rikt og godt regulert ørretfiske i elvene i mange hundre år. Næringsveien var så viktig at fisken ble tatt med i byvåpenet.

Byvåpenet består av to sølvfisker i kors. Den femkantede stjernen er våpenet til den tidlige lokale adelen.

Under føydalsystemet var adelen de virkelige herrene i byen, og byens kirketilhørighet ble bestemt av disse. Neckarrems var protestantisk. Livegenskap ble i år 1817 avskaffet i Württemberg.

I det 18. og 19. århundre spilte byen også en viktig rolle for energiforsyningen til Stuttgart og Ludwigsburg. Favneved ble fløtet ned Rems-dalen. I Neckarrems ble veden samlet opp og lagt til tork, før den ble fraktet videre med båt eller kjerre. I byen var også et steinbrudd som leverte byggemateriale til hus og veier i området. Vedstabling og arbeid i steinbruddet var en viktig inntektskilde for folk i området.

I 1498, da den første Kræmer dukker opp, tilhørte Neckarrems fyrstedømmet Württemberg, som var en del av Det tysk-romerske rike. Dette var ingen nasjonalstat, men en overnasjonal statsdannelse bestående av et konglomerat av land i Vest- og Sentral-Europa. Det fantes ingen sentral regjering eller egentlig hovedstad, og riket hadde karakter av et løst forbund av tyske territorier. Territoriet bestod av ca. 1500 småland, deriblant Württemberg.

Dokumentet hvor Kræmer-navnet dukker opp, er en skatteliste fra 1498.

Linje 59: (...) Item Barthle Müller von Rems zu Alldingen gesessen gipt jürlich fünff pfund fünff schilling und sechs heller gelts us siner wisen in Remser zwingen und

Linje 60: bemen an Barthlin Börken unnd an **Jörig Kremmern** gelegen, (...).

Moderne tysk: Der genannte Barthle Müller gibt jährlich fünf Pfund, fünf Schilling und sechs Heller aus seinem Grundbesitz (Ackerland mit Wiesen und Bäumen) in Rems, welcher an das Ackerland von Barthlin Börken und Jörig Kremmern grenzt.

Den nevnte Barthle Müller betaler årlig fem pund, fem schilling og seks heller for sin åker i Rems, som grenser opp mot åkerne til Barthlin Börken og Jörig Kremmern.

Kilde: Landesarchiv Baden-Württemberg, Hauptstaatsarchiv Stuttgart, Stiftsurkunde aus dem Jahr 1498, arkivkode A 602 Nr 14498 = WR 14498

Hvor navnet stammer fra, vet vi ikke, men ofte ble den enkeltes yrke også benyttet som etternavn. Barthle Müller kom nok av en møller-slekt. Muligens kom Jörig Kremmer av en kjøpmannsslekt?

Familien Kræmers historie de neste 5–6 generasjonene er uløselig knyttet til elvefisket. Vi vet ikke mye om disse folkene, men vi finner noen navn, årstall og yrker i dokumentene:

Jörig Kremmeren (Georg Kræmer), åkereier i 1498

Michael Kræmer (ca. 1505–)

Michael Kræmer (1530–), fisker, gift med Elsa

Michael Kræmer (1567–1632), fisker, gift med Greta Ditz

Michael Kræmer (1594–1670), fisker, gift med Catharina Blumhard (1594–1670)

Michael Kræmer (1624–1694), fisker og borgermester, gift med Anna Mergenthaler (1625–1687)

Jacob Kræmer (1657–1731), fisker og borgermester, gift med Maria Catharina Singer

Georg Friedrich Kræmer (1723–1798), kirurg og byrådsmedlem, gift med Margaretha Barbara Krehl (1722–1792)

Johannes Kræmer (1750–1808), lege, stamfar for den Dansk-Norske Kræmer-grenen, gift med Catharina Sophia Jöns.

Jeg har her bare tatt med den rette linjen fram mot Kræmer i Tromsø. Ser man på familietreet i sin helhet, var familiene store, gjerne med 8–10 barn i ungflokkene. Kræmer-folkene var helt vanlige mennesker, og vi finner de igjen på godt og vondt i rettsprotokoller og andre dokumenter. Yrkene var også forskjellige: fiskere, møllere, vertshusverter, og to generasjoner med kirurger osv., som regel kombinert med en eierskap til en åkerlapp, frukthage eller vingård.

Mange av husene og eiendommene som var knyttet til familien, står fortsatt. Blant annet eksisterer barndomshjemmet til Johannes Kræmer (1750–1808) fremdeles. I ca. 1465 ble vertshuset «Ochsen» bygd. «Ochsen» er fortsatt i drift, og ble i omkring 1750 drevet av en bror av Georg Friedrich Kræmer. Det gamle rådhuset, som ble oppført i 1564, står fortsatt. Både Michael Kræmer (1624–1694) og Jacob Kræmer (1657–1731) hadde her sitt virke som borgermestere.

Det finnes også familiebånd til dikteren Friedrich von Schiller (1759-1805), som ble født i nabobyen Marbach. Hans far Johann Kaspar Schiller (1723–1796) var av samme generasjon og hadde samme yrke som Georg Friedrich Kræmer (1723–1798), og det er sannsynlig at de kjente hverandre.

I Tromsø har vi Kræmerbakken, men i Heilbronn finnes Kraemerstrasse, oppkalt etter to tyske familiemedlemmer.

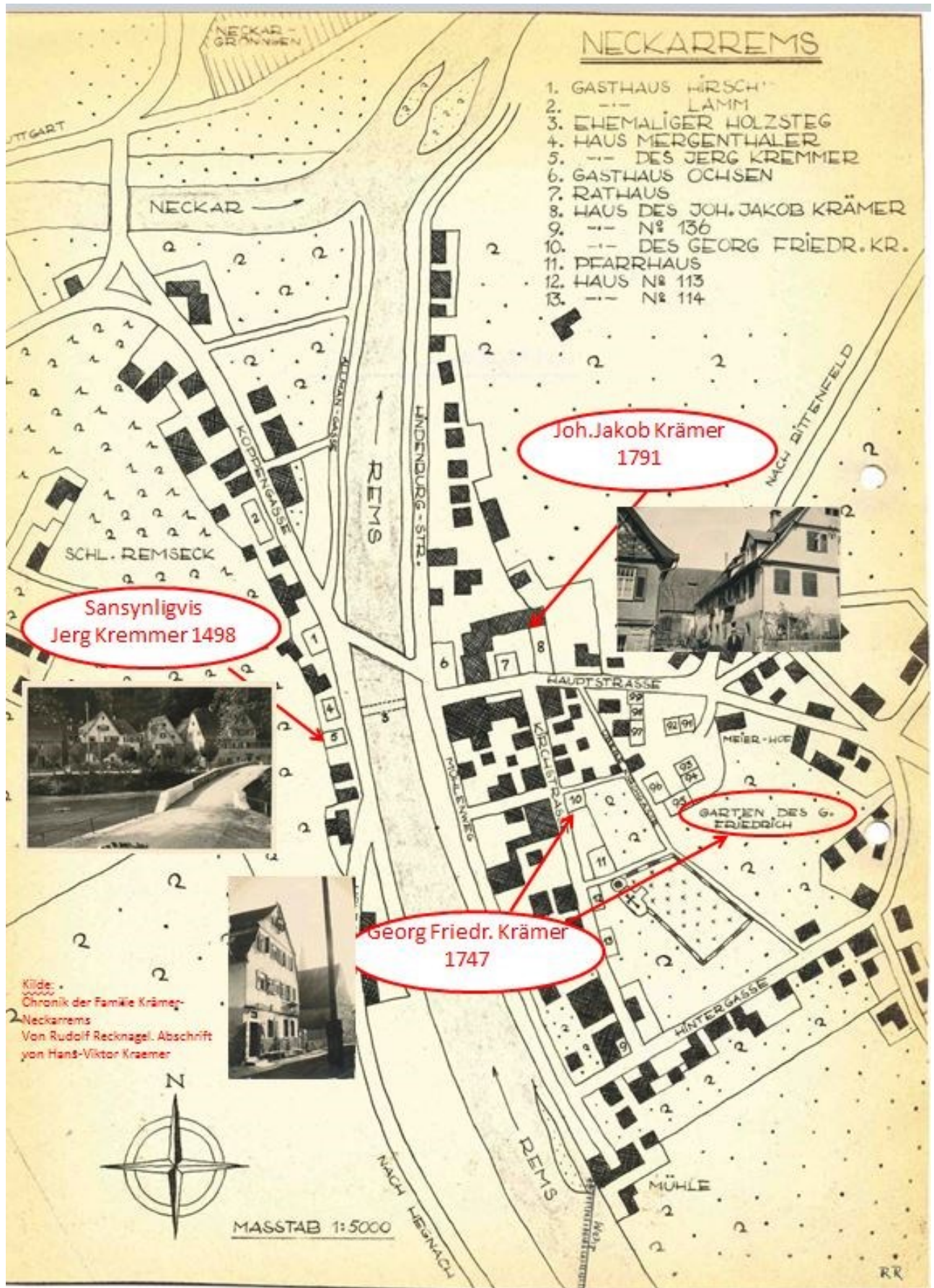
Viktor Kraemer var forlegger og avisutgiver.

Den blinde Dr. Dr. Rudolf Kraemer, hadde to doktorgrader – en i jus og en i filosofi.

Grunnlegger av Württembergiske blindedeforbund.

(Foto: Per Ivar Larsen Sugar)

Kilde: Rudolf Recknagel, Hans-Viktor Kraemer: Chronik der Familien Krämer-Neckarrems

Georg Friedrich Kræmer (1723–1798)

Georg Friedrich Kræmer var kirurg. I tidligere tider fantes det to typer legeutdanning. Det ene var et universitetsstudium, hvor forelesningene primært var på latin, og det ble arbeidet mest med indremedisin. Den andre typen var en praktisk håndverkerutdannelse, gjerne tilknyttet militæret, hvor man lærte sårkirurgi og forskjellige praktiske behandlingsmåter. Ofte ble denne typen behandling gitt av barberere, også kalt bartskjærere. I Danmark ble det i 1668 bestemt at ingen kunne bli opptatt i bartskjærerlauget uten å ha tatt en eksamen ved det medisinske fakultet.

Det er ikke kjent hvilken bakgrunn Georg Friedrich Kræmer hadde, men mye tyder på at han hadde utdanning som håndverker. Margaretha Barbara og Georg Friedrich Kræmer fikk flere sønner, to av disse ble også kirurger. Det er sannsynlig at begge begynte i lære hos sin far.

Johannes Kræmer (1750–1808)

En av Georg Friedrich Kræmers sønner het Johannes Kræmer (1750–1808).

Sannsynligvis lærte Dr. Johannes Kræmer håndverket gjennom sin far, som var kirurg. Seinere gikk han i lære i Ludwigsburg og Heilbronn, og gikk som 20-åring i dansk tjeneste, i stilling som feltskjær for «Bornholmske infanteriregiment» i Rendsburg. På denne tiden var ryggraden i den danske hæren vervede soldater, hvorav ca. 50 % var tyske. Rendsburg var den sørligste garnisonsbyen i Danmark. I 1774 gifter Johannes Kræmer seg med Catharina Sophia Jöns (1745–1826) i Garnisonskirken. Catharina Sophia Jöns kom fra en godt kjent borgerfamilie i Rendsburg, med mange generasjoner av skipper og kjøpmenn:

Marcus (Marx) Jöns (ca. 1590- 1652) og Elsabe Niehusen (-1674).
Skipper

Jürgen Jöns (1625-1699) og Clara Friederike Schriver (1634-1716).
Skipper og borgermester i Rendsburg

Markus (Marx) Jöns (1658-1699) og Anna Gude (*1665-1735).
Skipper og brygger

Nicolaus Jöns (1693-1747) og Dorothea Hedewig Mechlenburg (-1757).
Garnison-Auditeur i Rendsburg.

Catharina Sophia Jöns (1745 Rendsburg-1826 Kolding).
Gift i Rendsburg 1774 med Garnisons-Chirurgen Johannes Krämer. Foreldrene til Cæsar Læsar Kræmer

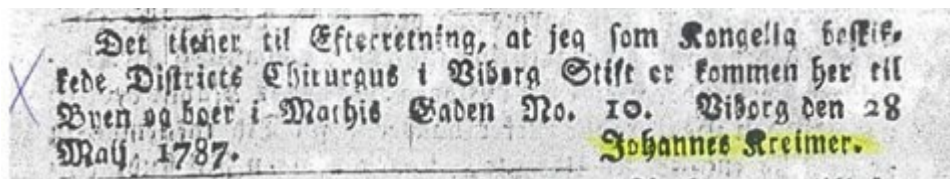
Hennes far Nicolai Jöns var overauditör i Rendsburg. En auditör er en juridisk sakkyndig embedsmann, som hadde ansvar for den militære rettspleien i garnisonen. Hennes mor var Dorothea Hedwig Jöns.

Johannes Kræmer fikk åpenbart mulighet til å studere videre. I 1780 tok han eksamen i kirurgi, og ble medlem av «Kopenhagener chirurgische Societät». Samme år holdt han en forelesning i dette selskapet, som vi skal komme tilbake til.

Dr. Kræmer fortsatte sine studier. Han tar medisinsk eksamen med laud i 1785. På denne tiden var det ikke mange leger i Danmark. Det ble uteksaminert ca. 20 leger pr. år. I 1808 var det 119 leger i hele landet utenom København.

Han stiger også i gradene, og flytter rundt i landet. I 1781 blir han dansk statsborger. Ved datteren Nicolines dåp i 1775 i Vejle, og ved sønnen Cæsar Læsars dåp i 1783 i Fredericia, oppgis yrket til «Batallions feltskjærer». I 1786 bor familien i Kindertofte, hvor datteren Henriette blir født.

I 1787 tiltrer han en sivil stilling som distriktskirurg i Viborg. I avisen «Den Viborg Samler» rykkes følgende annonse inn:

Det tjener til Efterretning, at jeg som kongelig beskikkede Districts Chirurgus i Viborg Stift er kommet her til Byen og boer i Mathis Gaden No. 10. Viborg den 28 Maj 1787. Johannes Kreimer

I folketellingen i 1787 ser familien slik ut:

Viborg, St. Mathias Gade 10

Johannes Kræimer 38 Gift til Leje boende Hosbonde Stifts Chirurgus

Chatharina Sophia 43 Gift hans Kone

Nicolina Dorothea Kræimer 13 Ugift deres Datter

Bernhardina Sophia Chatharina Kræimer 11 Ugift deres Datter

Johanna Friderica Christiana Kræimer 8 Ugift deres Datter

Cæcar Læsar Kræimer 4 Ugift deres Søn

Henrietta Friderica Kræimer 2 Ugift deres Datter

Else Maria Henrichsdatter 20 Ugift Tieneste Qvinde Kiøkkenpige

Deretter tiltrådte han stillingen som distriktskirurg i Kolding, hvor han arbeidet i årene 1788–1808. Familien bodde i Vestergade nr. 25, et hus som nå er borte.

Vestergade 25 omkring år 1900 (Kilde: Kolding Stadsarkiv)

Dr. Kræmer setter spor etter seg i byen, og hans virke er omtalt i to artikler i Koldingbogen (1986 og 1988). Han fikk ansatt jordmor, og satt i gang opplæring av nye jordmødre. Naboens kone fikk bl.a. opplæring, og hun fikk følgende attest fra eksaminator Stiftfysikus Andreas Friedrich i Ribe:

«Paa forlangende har jeg underskrevne i Dag nøyagtig examineret Dorte, Niels Jensens Kone af Seest, der af Districts Chirurgus Hr. Kræmer i Colding er underviist i Jordemoder-Videnskaben, og fundet hende saa grundig underrettet i bemeldte Videnskab saavel i den theoretiske som practiske Deel, at jeg med Fornøylelse og fuld Overbeviisning kan anbefale hende som særdeles skikket til at forestaae og udøve [et] Jordemoder-Embedet, naar hun dertil maatte blive beskikket.»

Dr. Kræmer bestyrte også sykehuset. I 1798 bebreider en inspektør Johannes Kræmer at det trekker ut med helbredelsen av noen pasienter, og det antydes at legen besøker de syke for sjeldent. I tilsvaret skriver Kræmer at besøk ikke helbreder de syke, men derimot «Medicamentene og alt hva dertil hører». Og han forsikrer at pasientene ikke ble forsømt. «De bliver helbredet saa hastig som mueligt og tillige de virksomme Medicamenter anvendt». Formodentlig var også Dr. Kræmer klar over at sykehuset var et av de farligste stedene han kunne oppholde seg, både med tanke på sin egen helse og smittefare for andre pasienter han besøkte rundt om i byen.

Det mest bemerkelsesverdige er imidlertid at han i 1803 setter i gang med masse-vaksinering mot kopper, som den første i Danmark. Dette var bare fem år etter at Jenner i England publiserte sin artikkel som gjorde vaksineringen anerkjent av skolemedisinerne. I 1803 skriver

han et brev til amtmannen von Hellfried, og forteller at han var «begyndt at vaccinere i Kolding den 22. martii dette Aar».

Den 20. september 1803 var Prins Christian Frederik på gjennomreise i Kolding. Prinsen ble senere Kong Christian VIII, som var konge i Norge 17. mai–10. oktober 1814, og konge av Danmark 1839–1848. Han skriver i sin dagbok: «... Kl. 8 1/2 var vi i Kolding. Der mødte nogle Raadmænd og den af Vaccinationen fortiente Doctor Kræmer oss ...». Kongen ble alvorlig syk og døde etter en årelating i januar 1848.

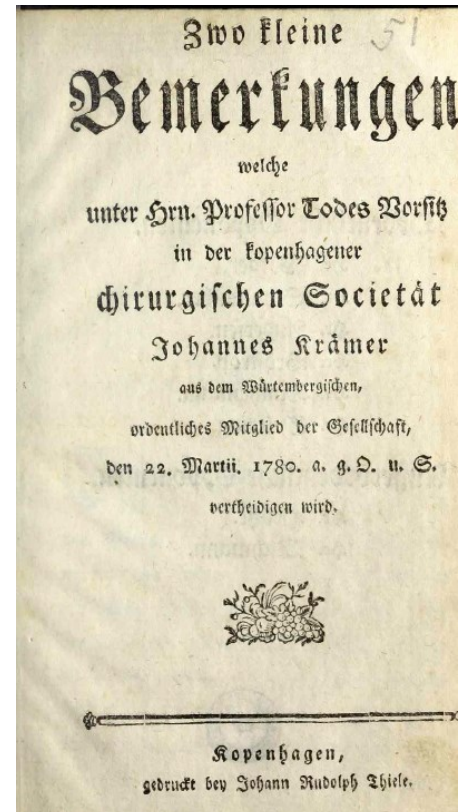
Vaksinasjonsprotokollene viser også at Jomfru Kræmer av Kolding (en av døtrene) i årene som kommer utfører hundrevis av vaksinasjoner rundt om i Danmark. Fra 1810 ble koppevaksinasjon obligatorisk. Uten koppeattest kunne man verken bli konfirmert eller gift. Dr. Kræmers sønn Cæsar Læsar Kræmer ble åpenbart også vaksinert. Da han gifter seg i Tromsø i 1814, var toller Arent Alexander Vadel koppevitne.

Den personen som trer fram, er en aktiv, engasjert og framtidsrettet lege, som prøver å gjøre livet lettere for befolkningen, og som stod midt i overgangen mellom antikkens legebehandling og den moderne medisinvitenskapens gjennombrudd på 1800-tallet.

En medisinsk avhandling fra år 1780 av Dr. Johannes Kræmer

I 1780 tok Dr. Johannes Kræmer eksamen i kirurgi, og ble medlem av «Kopenhagener chirurgischen Societät». I dette selskapet holdt han en forelesning, som ble publisert på tysk, med tittel «Zwo kleine Bemerkungen». Avhandlingen er såpass kort at jeg gjengir teksten i sin helhet, i min oversettelse. Teksten gir et interessant innblikk i forholdene på denne tiden, både for lege og pasient:

*To små
merknader
som skal forsvaras
i København
kirurgiske selskap
under Hr. Professor Tode formannskap
av
Johannes Krämer
fra Württemberg,
fullverdig medlem av samfunnet,
den 22. Martii, 1780. a. g.D. u.S.
København,
trykket av Johann Rudolph Thiele*

Ordinære opponenter: Hr Wörger, Hr Schumacher, Hr Andersen, Hr Bröstrop, Hr Dantzemann, Hr Spiering.

Ekstraordinære opponenter: Hr Hentze, Hr Wichmann.

Første merknad:

Det er nå fem år siden, i denne måned, at jeg i Vejle på kvelden ble tilkalt til en mann på 24 år, som hadde en alvorlig betennelse i ett øye; jeg spurte etter årsakene. Pasienten fortalte: at han hadde vært på landet fem dager før, og under tilbakereisen hadde det regnet mye, og alt han hadde på kroppen hadde blitt vått. Deretter hadde han følt noe feber, som varte to dager: den tredje hadde han fått diaré, som han på råd fra sin nabo hadde stoppet etter to dager med stoppende middel.

Den sjette morgenen når han våknet, hadde han merket at øyet var litt rødt og smertefullt, og dette hadde tiltatt; jeg fant øyet veldig rødt, pasienten hadde hodepine, feber med høy puls, og en roselignende svulst på den samme siden av ansiktet.

Jeg årelatte tre unser blod fra armen, og dette viste en såkalt betennelsesreaksjon.

Jeg forordnet han å ta en innvortes kjørende mikstur, og fem Loth wienersk lakservann tilsatt fem Quintin Seidlitz-salt, hver morgen.

Etter avføringsmiddel seks–syv ganger hadde virket, følte pasienten seg litt bedre, feber gikk tilbake, pulsen var blitt roligere, den roselignende svulsten i ansiktet var nesten borte, men øyet var uten endring.

Jeg satte et blæreplaster i nakken til pasienten, for å opprettholde en konstant utdriving av puss, i tillegg fortsatte jeg med lakservann, vekselvis årelating, i passende mengder. Men etter fire dager viste det seg ikke den minste forbedring av øyet, og pasienten kunne ikke lenger se med det.

Jeg forordnet ham derfor følgende piller:

R. Mercur. dulc.

Refin. guajac. anna gr. XXXX.

Camphor. gr. XX.

oI. Ligr. Sassafr. q. S.

m. f. I. a. Pill. N. LXIV. Consperg. Cinabar. Det ad Scatul. S. fire stykker hver morgen og kveld.

Etter at det var gått fire til fem dager, så jeg med glede at min pasient ble bedre. Nå lot jeg blæresåret hele, og fortsatte med disse pillene til pasienten var helt helbredet; og dette skjedde i løpet av tre uker, regnet fra det tidspunkt da han begynte med pillene.

Fra dette tidspunkt har han ikke vært rammet av øyebetennelse igjen.

Gjennom hele sykdommen holdt pasienten den strengeste diett.

Andre merknad:

For omkring to år siden ble jeg i den samme by hastig tilkalt til en voksen pike, som av vanvare hadde svelget tre knappenåler. Jeg forordnet henne motvillig, og på hennes innstendige ønske, et brekkmiddel, og etter den andre virkning av dette kom knappenålene ut igjen.

En del forklaringer:

- 1 Loth / Lot = ca. 15 gr
- 1 Quintin = ca. 3,9 gr
- Seidlitz-salt = Bittersalt avføringsmiddel
- blæreplaster = brukt til å trekke væske ut av kroppen

Resepten:

- R. Mercur. dulc. = kvikksølvklorid
- Refin. guajac. = raffinert guajacum, veden av acasiaplante
- anna = like deler av hver (Mercurium og Guajacum pulver)
- gr. XXXX = 40 gram
- Camphor = kamfer
- gr. XX = 20 gram
- Ol. Ligr. Sassafr. = oleum ligr. sassafras – olje av sassafras, en tresort
- q.s. = quantum satis – av tilstrekkelig mengde – oljen tilsettes i tilstrekkelig mengde slik at blandingen blir passe bløt for å kunne trilles til piller
- m.f.l.a. = misce fiat lege artis – bland og la det bli laget etter reglene: De tørre stoffene rives først i morter med pistill, og deretter tilsettes oljen og rives sammen med tørrstoffene. Blanding tas ut med hendene i en klump og legges på et pillebrett. Hele blandingen trilles så ut til en jevn pølse, like lang som pillebrettet, med hendene, eventuelt ved hjelp av et flatt trillebrett med håndtak oppå. Pølsen legges så i et spor som har et sidespor med oppdelte felt, og ved hjelp av en pilledeler som gnis over pølsen, blir pølsen delt opp i like store biter.
- Pill. N. LXIV = til 64 piller
- Consperg Cinabar = strø med Cinabar pulver for at pillene ikke skal klebe seg til hverandre. Etter at pillene har fått dette pulveret over seg, brukes en rotundifikator; en rund metalleske som legges over alle pillene og roteres slik at de triller rundt i pulveret under esken og blir trillrunde og dekkes helt med pulver utenpå.
- Cinabar = kvikksølvsvulfid, rødaktig sten, males opp til pulver som er meget giftig på grunn av kvikksølv innholdet
- Det ad Scatula = legg dem i eske
- Scatula = flat, rektangulær eske laget av brettet papir hvor pillene kan ligge og tørke før de pakkes i den endelige pilleesken
(kilde resepttolkning: Dr. Kari Sofie Fauskanger)

Medisinen var en blanding av kvikksølvholdig stoff og plantemedisiner. Mercur, Guajacum, Sassafras og Cinnabar benyttes i dag i bl.a. homeopati, men da i ekstremt fortynnet dose.

Dr. Kræmer forsøkte altså å kurere en øyebetennelse med avføringsmiddel, årelating og utsugning av puss med et såkalt blæreplaster. Dette fungerte ikke, så han prøvde medisiner i stedet. Det fungerte, og dette ble det en avhandling av.

Humoralpatologi – læren om de fire kroppsvæsker – en eldgammel lære med røtter til antikkens Hellas og Roma, var rådende blant leger på denne tiden. Sykdomsoppfatningen og behandlinger bygget på at helsen ble styrt av balansen mellom de fire væskene: gul galle, svart galle, blod og slim. Ble balansen forrykket, ble man syk. For å få balanse i kroppsvæskene tappet man ut de væskene som hadde ført til ubalanse i kroppen. Teorien stod seg helt til omkring 1860.

I dag kan det være vanskelig å forstå logikken i behandlingen Dr. Kræmer satte i gang. En tolkning kan være at han anså diareen som kroppens måte å kvitte seg med sykdommen. Når denne ble stoppet, kom sykdommen ut på andre måter, bl.a. med feber og den roselignende svulsten. Dr. Kræmer fikk i gang kroppens første reaksjon på nytt, ved å gi avføringsmiddel. Da det ikke hjalp, prøvde han å manipulere balansen mellom væskene i kroppen, ved årelating og blæreplaster. Da heller ikke dette hjalp, startet han medisinerings.

I dag vet vi at behandlingen var livsfarlig, og den tok nok livet av flere enn den helbredet. Den roselignende svulsten kan kanskje ha vært et herpesutbrudd, som gjerne kommer når immunforsvaret er svekket. Slike sår heler seg selv. Årelatingen og blæreplasteret medfører stor fare for infeksjon, og svekkelse pga. blodtapet. Vi vet også at kvikksølv er livsfarlig. At pasienten overlevde og ble frisk, på tross av denne hestekuren, skyldtes nok at han hadde en robust helse på forhånd.

Avhandlingen presenterer ikke noen klar problemstilling, og ingen klare spørsmål. Imidlertid må problemstillingen ha vært klar – og viktig – den gang, fordi avhandlingen ble forsvart mot åtte opponenter. Muligens var medisineringsen en ny metode, som andre leger burde få rede på og diskutert?

Cæsar Læsar Kræmer (1783–1829)

Catharina Sophia og Johannes Kræmer fikk en sønn som vokste opp, og som ble døpt Cæsar Læsar Kræmer i Fredericia den 1. august 1783. Faddere til Cæsar Læsar var fru Generalinde Lütichau, General-Adjutant Guhl, Capitain Kellerman og Lieutenant Maule. Vi finner ham igjen i folketellingen i 1787, og han blir konfirmert i Kolding i 1799. Ved folketellingen i 1801 har Cæsar Læsar flyttet hjemmefra. Sannsynligvis har han dratt til sjøs like etter konfirmasjonen. I 1805 tar Cæsar Læsar Kræmer skippereksamen ved Københavns skipperlaugs navigasjonsskole. Pensumet til eksamen var på denne tiden:

«Forstå tidsregning, højdemåling med solen og stjernerne, compassenes misvisning med een og tvende pejlinger udi horisonten, samt azimuth pejling at beregne og forbedre. Desligt det platte og voksende korts regning og pasning, at holde en korrekt journa., og stille sin kurs, hvorhen han sig agter.»

Disse årene var en urolig tid pga. Napoleonskrigene. Ved slaget på reden i København i 1801 ble store deler av den dansk-norske flåten ødelagt av engelske krigsskip. I 1807 ble København overgitt til engelskmennene etter et kraftig bombardement. Alle skip som lot seg klargjøre, ble tatt av engelskmennene, resten ble ødelagt. I 1807–14 utstedte den danske stat kaprerbrev mot betaling. Kaprerbrevet ga innehaveren rett til å kapre fiendtlige, dvs. engelske skip, og selge verdiene. En slags statlig organisert sjørøveri. Det ble kapret verdier for ca. 100 millioner riksdaler, tilsvarende ett års nasjonalprodukt. I årene 1812–1814 lå de amerikanske kaprerskutene *Rattelsnake* og *Scourge* i Hammerfest. De kapret 27 skuter med verdifull last. Engelskmennene på sin side oppbrakte til sammen ca. 1400 danske og norske skip, og tok arrest. Ca. 2000 danske og 5000 norske sjøfolk satt som krigsfanger i England i perioden 1807–1814. Vi kjenner alle historien om Terje Vigen. Ufreden varte fram til freden i Kiel i 1814.

Med dette som bakteppe bestemmer Cæsar Læsar Kræmer seg for å bli sjømann. Vi vet ingenting om hva han drev på med i perioden 1799–1811, bortsett fra skippereksamenen i 1805.

I 1811 er han på plass i Tromsø, hvor han blir registret i militærullen «Extract over Tromsø Byes Indvaaners Mandskap». Yrket oppgis til «Handelsbetjent». Jeg vet ikke noe om hvordan eller hvorfor Cæsar Læsar Kræmer havnet i Tromsø. Det vi vet er at han senere arbeidet som skipper. Denne jobben fikk han nok ikke uten at han var kjent både i Tromsø og med skipsleia sørover. I årene 1803–07 opplevde Tromsø en oppblomstring av utenrikshandelen, med et økende antall skipsanløp fra København, Russland og andre europeiske havner. Kanskje kom Cæsar Læsar med en av disse skutene? Etter flåteranet 1807 ble også mange sjøfolk arbeidsledige. Kanskje fant han arbeid i Tromsø?

Krigsårene 1807–1814 satte en stopper for mye av skipstrafikken sørover. Engelskmennene tok flere skip i arrest, og plyndret bl.a. Hammerfest. I 1812 ble Tromsø angrepet (*Slaget på Pølsehamna*). I årene 1807–1814 ble russehandelen redningen for folk i Nord-Norge. Skipstrafikken sørover tok seg ikke opp før sommeren 1815, men da for det meste med utenbys skip. Skipperstanden i Tromsø var ikke stor. I 1840 finner vi fem skipperborgere i Tromsø. Spørsmålet om hvordan Cæsar Læsar havnet i Tromsø, er foreløpig ubesvart.

I krigsårene sendte den danske kongen hver sommer en liten flotilje nordover for å markere suverenitet, som forsvar mot engelskmennene og for å forstyrre trafikken mellom England og Russland. Sommeren 1812 lå en del av flotiljen på reden i Tromsø, og kvitteringene viser at Cæsar Læsar regelmessig var om bord og leverte proviant i dagene før *Slaget på Pølsehavna*.

Indtægt af Artyndet Læsar
I den danske Flotilje. Den Ole
Christer og Bendt Thomsen
Læsar
Indtægt for Esquaderen
af 640 Skind, der er indbragt
de 24 de Læsar alle 1628 Skind
og Indtægt med Indtægt
Indtægt den samme
Tromsø 10. Juni 1812.
Cæsar Læsar Kræmer

112

Modtaget af Proviant's Offiserern ved den Finmarske Ewqvadre Dhrr Ole Fæster og Bendt Rasmussen til Ole Brygning for Esqvadren 16 td. Malt og 64 [lis]pund Humle, der er udbragt til 24 td. Øll eller 2622 Potter og derfor udbetalt mod erholdt Regning den Summa 67 rdr. Tromsø 10. Juni 1812, for Figensschou, Cæsar Læsar Kræmer (kilde: Riksarkivet, "212 Proviantregnskap for den finnmarkske eskadre" Arkivenhet RA/EA-3110/R/Re/L0010/000)

I Tromsø bys historie nevner Ytreberg at Cæsar Læsar Kræmer i 1814 er skipper på sluppen «Hanna Karen» eid av P. Figenschou. Seinere førte han jekta «Johanna», eid av Molschou. Anløpsprotokoller i København viser to anløp i 1820 med Cæsar som skipper. Han fører da jagten «Lykken» for kjøpmann Rotdin i København. Den ene turen går til Stavanger, den andre til Bergen.

Skipperyrket var nok ikke heltidsbeskjeftigelse. I kirkebøkene nevnes også yrket som handelsbetjent, og han bodde i perioder på Kraknes, hjemgården til kona. I skiftet etter moren i 1826 i Kolding, opplyses det at en av arvingene er Cæsar Læsar Kræmer, som er «Landmand, boende i Nordlandene Finmarkens Amt». Det opplyses også at han oppholder seg i Tromsø. I skiftet etter toller Vadel i 1824 får han godkjent et krav om skriverlønn.

13. juni 1814 ble han viet til Ane Margrethe Sørensdatter Kiil (1792–1868), født på Røsnes, Ringvassøy og oppvokst på Kraknes, Kvaløya, datter av Søren Hansen Kiil og Anne Østensdatter.

Ane Margrethe og Cæsar Læsar Kræmer fikk fire barn, hvorav tre levde opp:

Just Michael (1813–1813)

Johannes (1814–1858)

Søren Andreas (1817–)

Christian Brun (1819–)

Sønnen Just Michael blir oppkalt etter lillebroren til Cæsar Læsar, som døde som 6-åring da Cæsar Læsar var 10 år gammel. Johannes oppkalles etter farfaren, og Søren etter morfaren.

Korrespondanse mellom presten og fylkesmannen viser at Søren Andreas nektet å konfirmere seg, og mor er fortvilet. Christian Brun blir konfirmert, og er i 1848 fadder i dåpen til et av Johannes' barn. I folketellingen fra 1865 er begge borte fra byen, og deres skjebne er ukjent. Derved er det Johannes som bringer Kræmer-navnet videre i Tromsø-området.

Cæsar Læsar Kræmer pådro seg den stygge radesyken som tok fra han arbeidsevnen, og han dør som fattiglem 4. juli 1829. I folketellingen 1865, bor enken og fattiglem Ane Margrete Kræmer på Nerstranda, på den eiendommen som i dag har adressen Strandgata 22.

Johannes Kræmer (1815–1858)

Johannes blir døpt 6 uker gammel den 1. januar 1815. Han var m.a.o. underveis da foreldrene giftet seg. Johannes er eldstemann av de tre brødrene, og 14 år gammel når faren dør i 1829. Ved konfirmasjonen i 1830 er bosted Kragnes, og morfar Søren Kiil oppgis som foresatt.

Den 2. oktober 1836 blir han viet til Anne Margrethe Olsdatter (1812-1872), datter av Ole Olsen og Gunhild Olsdatter. Foreldrene til Anne Margrethe var av ren samisk avstamming.

Ole Olsen var født ca. 1781 i Karesuando-traktene, og Gunhild var født 1774 på Weiholmen i Balsfjord. De bodde i Balsfjord, men flyttet til Tromsø omkring 1809.

Ved giftermålet mellom Johannes og Anne Margrethe, bodde han på Kraknes, deretter bodde de noen år i Tromsø. Ved den eldste sønnens dåp i 1837 er yrkesbetegnelsen arbeidsmann.

I 1844 kjøper han eiendommen Melvik (Mjølvik), som ligger på Sandøya ytterst i havgapet. Eiendommen utgjør ca. en fjerdedel av øya.

Eiendommen har vært bebodd i uminnelige tider, og den er nevnt i «Aslak Bolts jordebok» fra år 1432. Kirken overtok eiendommen etter at eieren ble lyst fredløs, og var i kirkens eie helt til Johannes Kræmer kjøpte eiendommen for 10 spesidaler. Den eldre bosetningen lå i Kjerkevær, noen hundre meter fra gården til Johannes.

Bosetningen her tok til på 1300-tallet, men ble forlatt på 1600-tallet. I området finnes tufter etter mer enn 50 bygninger. Den første kirken ble bygget omkring år 1450, den siste kirken stod til slutten av 1600-tallet. Rundt kirketuften er det en kirkegård med om lag 400 graver.

Kilde: Tromsø kommunes kartportal

Nærhet til fiskefelt, og mulighet til å holde en del husdyr, og å sanke egg og dun, ga livsgrunnlag for en håndfull mennesker. Men naturen her ute i havgapet er hard og nådeløs, og livet var ikke alltid like enkelt. I folketellingen 1865 bor det 19 mennesker i Melvika.

I «Den norske lods» fra 1885 heter det:

«Indsejlinger nord og syd for Sandø. Nordenfor Indsejlingerne til Kvalsund findes tvende andre Indsejlinger, den ene Syd, den andre Nord for Sandø; men begge ere vanskelige og kun sejlbare med Lods. I Nødstilfælde kan den sydlige Indsejling afgive Havn mellom Holmerne ved Sydenden af Sandø, ligesom der ogsaa er Ankerplads ved Gaarden Mjølvik.»

Familien flyttet ut til Melvika, det ble bygget hus og fjøs. Johannes var fisker og los. Som 44-åring omkommer Johannes på sjøen, og blir begravd på Gåsvær. Anne Margrethe blir boende på gården resten av livet. I 1866 skjøter hun bruket over på sønnene Cæsar og Morten. Hun dør i 1872, og blir også begravd på Gåsvær.

Johannes og Anne Margrethe hadde barna:

Cæsar Andreas Kræmer (f. 1837–1869)

Morten Marthin Kræmer (f. 1840–)

Ane Johanne Kræmer (f. 1842–)

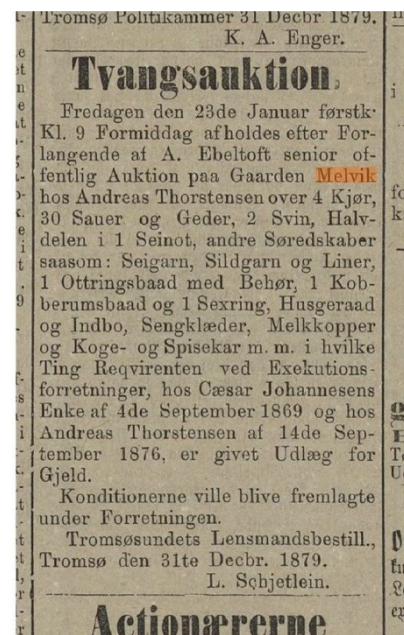
Johan Peder Kræmer (f. 1845–1921)

Søren Kiil Kræmer (f. 1847–)

Peder Andreas Johannessen (f. 1850–)

De tre første er født i Tromsø, de tre yngste i Melvik.

Cæsar Andreas Kræmer (1837–1869) overtok den nordlige halvdelen av eiendommen i Melvik. Han gifter seg med Jensine Petrine Jørgensdatter (f. 1840) fra Bakkeby i Malangen. Cæsar Andreas omkommer på sjøen 1869. Jensine ønsker å gifte seg på ny, og skifter boet, noe som ender med 193 spesidaler i underbalanse. Hun kommer til en ordning med kreditorene, og gifter seg med Andreas Torstensen. En annonse for en tvangsauksjon i 1880 gir et interessant innblikk i hva som fantes av verdier der ute.

Ane Johanne Kræmer (f. 1842) gifter seg med Andreas Kihl Mortensen. De bor en tid i Måsvik, men i folketellingen 1885 bor de i Elvegata i Tromsø.

Johan Peder Kræmer (1845-1921) brukte senere i livet navnet Johan Peter Krämer. I 1867, giftet han seg Anna Jönsdotter (1844-1922) i Åhus, Sverige. Yrket blir da oppgitt til sjømann, men i senere folketellinger er yrket los, senere mästerlos. I 1909 tildeles Johan Peter Krämer en medlaje "För nit och redlighet i rikets tjänst".

Søren Kiil Kræmer (f. 1847-1923). Ishavsskipper og gift med Josefine Lathi. Bodde på Guleng på Tromsøya. Foreldre til bl.a. ishavsskipper Sigurd og Waldemar Kræmer.

På Svalbard finnes det flere stedsnavn oppkalt etter Søren, Waldemar og kona Sally Kræmer.

Fotoet er tatt i 1923, og viser fem generasjoner.

Foran t.v. Jensine Petrine Kræmer (f. Jørgensdatter, 1840), enke etter Cæsar Andreas Kræmer.

Foran t.h. Johanna Jenssen (f. Cæsarsdatter Kræmer, 1859), gift med Jens Jenssen.

Bak t.v. Agnes Sofie Larsen (f. Jenssen, 1880), gift med Sigvard Larsen.

Bak t.h. Jenny Nilssen (f. Larsen, 1900), gift med Petter Nilssen.

I midten Arne Vannebo (f. Nilssen, 1923), senere overrettssakfører og musiker.

(Foto: fotograf ukjent, i privat eie)

Morten Marthin Kræmer (1840–1916)

Morten ble født i Tromsø, og flyttet med foreldrene til Melvik. Han overtok den søndre halvdelen av eiendommen, der han drev med jordbruk og fiske.

Han ble viet 22. september 1861 til Inger Margrethe Mortensdatter Lorch, datter av Morten Hansen Lorch og Rebecca Margrethe Eliasdatter Figenschou-Lorch, Brennes, Karlsøy.

Ved folketellingen i 1865 og 1875 bor svigerforeldrene også i Melvik.

Barn i ekteskapet:

Alette Kræmer, f. 1861

Johanna Petrine Kræmer, f. 1863

Martha Kræmer, f. 1863

Søren Kræmer, f. 1865

Therese Kræmer, f. 1869

Josefine Kræmer, f. 1872

Hilda Kræmer, f. 1872

Oluf Kræmer, f. 1874

Odin Magnus Mortensen Kræmer, f. 1876

Hagbart Kræmer, f. 27. juni 1883, d 7. mars 1953

Hagbart Kræmer (1883–1953)

Hagbart Kræmer, f. 27. juni 1883, døpt 29. juli 1883.

Faddere: Fisker Andreas Antonsen, Tromsø med kone, Kaarmd. Lars Mortensen Melvik, Pige Laura Eline Larsdtr. ibid., Ungk. Lorents Andreassen Matsen, Pige Marta Eline Mortensdtr. Melvik.

Konfirmert 27.10.1898, God (3+)

I folketellingen 1900 bor familien i Melvik. Hagbart er fisker.

I kirkebøkene oppgis «Handelsmann» (1905) og «Fiskekjøber» (1908) som yrke, og bosted Melvik. «Sjømand» (1910) med bosted Tromsø.

I folketellingen 1910 bor Morten og Inger i Otto Sverdrups gate 5 / 7 i Tromsø, sammen med Josefine og Hagbart. Hagbart er sjømann.

25 år som ishavsskipper med egen skute, solgt i 1939.

Registrerte biler i 1947: X-4437 Hagbart Kræmer, Tromsø – L. Renault

Første ekteskap (1905): Anna Emilie Tollefsen (1877-1908), fra Tisnes.

Andre ekteskap (1910): Anny Birgitte Andreasdatter Kræmer (1887–1981) fra Måsvik, Rebbenesøy. Barn: Helga Emilie Kræmer, Vally Kræmer, Alfon Marinius Kræmer og Halfdan Antonius Kræmer

Otto Sverdrups gate 5 / 7 (foto: Foto: Vilhjelm Riksheim)

Kilder

Karl Kiefer: Stammbaum der Familie Kraemer aus Neckarrems, nebst einer Ahnentafel. Aufgestellt von Karl Kiefer, Frankfurt a. M., Heilbronn 1911. Schell'sche Buchdruckerei, Viktor Kraemer, Heilbronn a. N.

Rudolf Recknagel, Hans-Viktor Kraemer: Chronik der Familien Krämer-Neckarrems von Rudolf Recknagel. Abschrift von Hans-Viktor Kraemer. Ikke publisert.

Dr. Johannes Kræmer: Zwo kleine Bemerkungen, København 1780

Per Einar Sparboe: Slekten Kræmer, upublisert notat

Nils A. Ytreberg: Tromsø bys historie 1 s. 198, s. 256

Kong Christian VIII.s dagbøger og optegnelser. 1. bind, København, Gyldendal, 1943, s. 206

Torsten Sørensen: Fødselshjælp og jordemødre i Kolding omkring 1800. Koldingbogen 1986.

Torsten Sørensen: Bartskeer og kirurger i Kolding indtil midten af 1800-tallet. Koldingbogen 1988.

Statens Arkiver, Danmark: Afskrift af: Rigsarkivet: Den almindelige enkekasse: Indskudssager nr. 46.

Avis: Viborg samler 1787

Riksarkivet: «212 Proviantregnskap for den finnmarkske eskadre» Arkivenhet RA/EA-3110/R/Re/L0010/000)

Landesarchiv Baden-Württemberg, Hauptstaatsarchiv Stuttgart: Stiftsurkunde aus dem Jahr 1498, A 602 Nr 14498 = WR 14498

Relevante kirkebøger og folketellinger fra Norge, Danmark og Rendsburg.

Den norske lods, Den Geografikse opmaaling, 1885

Kjell-G. Kjær: Ishavsfarerne 1859-1909, s. 134

Statsarkivet i Tromsø: Extract over Tromsø Byes Indvaaners Mandskap, 1811